

Knygos recenzija

TARP PRAEITIES IR ATEITIES, ARBA KAM REIKALINGA FILOSOFIJA IR JOS ISTORIJA?

(Bronislovo Kuzmicko knygos „Filosofijos istorijos apybraižos“ recenzija)

Saulius Kanišauskas

Mykolo Romerio universiteto Humanitarinių mokslų instituto

Filosofijos katedra

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas (+ 370 5) 271 4628

Elektroninis paštas sauliusk@mruni.eu

Pateikta 2012 m. gegužės 6 d., parengta spausdinti 2012 m. liepos 17 d.

Vargu ar gali būti kas nors sunkiau, nei viešai aptarti kolegės mokslinį darbą, juolab kad tą kolegą nedrašu net kolega vadinti – greičiau jis yra Mokytojas, dėjęs pagrindus dabartinei Lietuvos filosofinei minčiai. Viena vertus, nesunku nuklysti į panegiriką, kita vertus, neramu, ar teisingai interpretuosiu tai, kas man nelabai aišku ir suprantama, ar gebėsiu suvokti autoriaus subtilios minties gelmę.

Mykolo Romerio universiteto išleista Bronislovo Kuzmicko knyga „Filosofijos istorijos apybraižos“ (2012) įsidėmėtina bent trim aspektais. Manau, neklysiu sakydamas, kad ji yra pirmoji Lietuvoje, įvardinta kaip „teorinis sintetinis mokslo darbas“. Ji adresuota pirmiausiai studentams, ir nepraėjus nė mėnesiui nuo jos pasirodymo bibliotekos skaityklos lentynose ji jau cituojama studentų rašto darbuose. O tai reiškia, kad ji reikalinga. Pagaliau autoriaus keliamas klausimas „Kam reikalinga filosofijos istorija?“ (pidursiu – ir pati filosofija) aktualus ne vien tos istorijos tyrinėtojams, bet ir eiliniam studentui, dėstytojui, mokslininkui, menininkui, teisininkui, politikui ir t. t. Nes šis klausimas yra keliamas ir viešojoje erdvėje, ir paprastai jis formuluojamas negatyvia forma:

„Kuriam galui reikalinga ta senienomis dvokianti filosofija?!“. Ir autorius, mano galva, į šį klausimą atsako ne tik pakankamai išsamiai, bet ir giliai bei įtikinamai.

Savo analizę pradėsiu nuo minėto knygos įvardijimo. Ir darsyk pakartosiu, jog toks įvardijimas – „pirmoji kregždė“ Lietuvoje. Bent jau „visažinio“ interneto erdvėse jokios kitos šitaip įvardintos knygos neradau. Matyt, tuo stebėtis nereiktų. Nes Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtinta „Mokslo ir studijų institucijų mokslinės produkcijos formaliojo vertinimo metodika“, kurioje tarp kitos „produkcijos“ paminėtas ir „teorinis sintetinis mokslo darbas“, paskelbta tik 2008 metais.

Beje, iki šiol buvau (ir esu) įsitikinęs, kad mokslininkai kuria, o ne gamina produkciją, bet atrodo, būsiu priverstas savo nuomonę keisti. Nors ministro patvirtintoje metodikoje rašoma tik apie „formalųjį vertinimą“, bet tie skaičiais ir „indeksais“ išreiškiami „formalumi“ neretai visą mokslininkų kūrybingumą užgniaužia. Jeigu A. Einsteino kūryba būtų vertinama pagal dabartinius „formalumus“, tai jis ne tik Nobelio premijos nebūtų gavęs, bet ir vargu ar profesoriumi būtų tapęs. Jo „Bendroji reliatyvumo teorija“ tebuvo kelių puslapių tekstas be jokių nuorodų į literatūrą, į pirmtakų tyrimus, be jokių citatų, o juk tai – visiškai „nemoksliška“! Pagal dabartinį „formalųjį vertinimą“, visiškai „nemoksliškais“ turėtume laikyti, pvz., R. Descartes'o ar G. Berkley'io veikalus, kaip ir mūsų žymių XX amžiaus tautiečių A. Maceinos, St. Šalkauskio ir net V. Sezemano kūrybą. Kiek žinau, vienu metu buvo užsimanyta ir originalius A. Šliogerio veikalus „įvertinti“ būtent pagal tuos „formalius“ standartus. Tenka tik atsidusti – net iš filosofijos imama reikalauti ją paversti citatų ir nuorodų į ankstesnius autorius rinkiniu, atsisakyti jai imanentiško filosofinio diskurso kaip laisvo ir originalaus kalbėjimo apie dalykų esmę.

Kita vertus, B. Kuzmicko knygos įvardijimas „teoriniu sintetiniu mokslo darbu“ beveik visiškai atitinka minėtoje metodikoje pateiktą apibrėžimą: „Teorinis sintetinis mokslo darbas – kurią nors mokslo kryptį, šaką, discipliną apimantis ar tarpdalykinio pobūdžio darbas, sintetinantis ilgalaikius tyrimus, pateiktus monografijose, studijose bei mokslo straipsniuose, atitinkantis monografijoms keliamus reikalavimus, paprastai rengiamas kelių autorių ir redaktorių kolektyvo“. Rašau „beveik atitinka“ todėl, kad šį darbą rengė ne keli autoriai, o vienas. Gerai dar, kad metodikos tekste yra žodis „paprastai“, tad reikia suprasti, kad galimos ir išimtys. Jeigu to žodžio nebūtų, B. Kuzmicko knyga kaip „teorinis sintetinis mokslo darbas“ formaliai negalėtų būti įvertinta, vadina-si, ir išspausdinta. „Formalumi“ dabartyje jau beveik visai ima užgožti dalykų esmę.

Ir vis dėlto pradėsiu nuo tų „formalumu“. Knyga išties „sintetina“ ilgalaikius B. Kuzmicko tyrimus filosofijos srityje, didžioji dauguma jos straipsnių jau buvo publikuoti monografijose, studijose ir t. t. Beveik pusė tų straipsnių buvo skelbti keturiuose iš šešių 1974–1987 metais išleistuose „Filosofijos istorijos chrestomatijos“ tomuose, kiti – monografijose, moksliniuose žurnaluose, pagaliau trys ar keturi paskutiniai straipsniai, nors jų tema autorius jau buvo rašęs, iš esmės yra visiškai nauji, kaip ir pirmasis, skirtas filosofijos istorijos objektui. Taigi, net ir priekabiausias „formalus vertintojas“ neturėtų prie ko „prikibti“, „Filosofijos istorijos apybraižos“ išties yra „teorinis sintetinis mokslo darbas“.

Į savo užslėpta forma pateiktą klausimą, ar ši knyga reikalinga ir kam ji reikalinga, trumpai jau atsakiau. Jau dabar ja studentai naudojami. Todėl belieka išsiaiškinti, kodėl taip yra, kas šią knygą daro patrauklią.

Pirmiausiai pažvelgsiu į tai iš svarbiausio knygos adresato – studentų – pozicijų. Buvau ir aš studentas, todėl žinau, kad pirmiausiai man rūpėjo rasti lengvai prieinamą literatūrą, kurios, deja, buvo ne tiek jau daug. Tas pats rūpi ir dabartiniam studentui, o suskaičiuoti, kiek lietuvių kalba yra išleista filosofijos istorijai skirtų veikalų, pakaktų, ko gero, ir vienos rankos pirštų. Taip sakydamas turiu omenyje knygas, skirtas studijoms. Studentui patraukli ir knygos apimtis – tik 193 puslapiai teksto. Ir ne todėl, kad studentas būtų tinginys. Studijų programos milžiniškos, jų daug, ir studentui paprasčiausiai trūksta laiko viską aprėpti. Todėl nenuostabu, kad jis, užuot ieškojęs reikiamos medžiagos, pavyzdžiui, trijų storų tomų W. Tatariewicziaus „Filosofijos istorijoje“, pirmiausiai peržvelgs „Filosofijos istorijos apybraižų“ turinį. Ir tikriausiai ras būtent tai, ko ieško. Nes iš didelio skaičiaus filosofijos istorijai skirtų savo publikacijų B. Kuzmickas šiai knygai atrinko tas, be kurių apsieiti negali nė vienas bet kurio universiteto bet kurios specialybės studentas, įsisavinantis filosofijos „pradžiamokslį“. Tiesa, kai ko būtino studijoms (pavyzdžiui, Platono, Aristotelio R. Descartes'o filosofijos) studentas šioje knygoje neras, bet autorius, regimai, ir nekėlė sau uždavinio parašyti visos filosofijos istoriją. Tai – tik selektyviai parinktos filosofijos istorijos apybraižos. Bet jos aprėpia ir vėlyvosios antikos bei ankstyvosios krikščionybės filosofiją, ir viduramžius, ir klasikinę vokiečių filosofiją, pagaliau moderniąsias pozityvizmo, fenomenologijos tėkmes, egzistencializmą, postmoderniojo diskurso „grimases“.

O svarbiausia, kad tekstai skaitomi lengvai, jie parašyti puikiu stiliumi. Autorius nesyk pabrėžia, kad originaliems mąstytojams savo minčiai išreikšti dažnai pritrūksta ne tik kasdienėje kalboje vartojamų žodžių, bet ir jau įsisavintų filosofinių terminų, tad jie, braudamiesi pro neištirtas minties džungles, yra priversti kurti savus terminus arba keisti vartotų terminų prasmes. Maža to, siekdamas kuo tiksliau perteikti savo mintis, neretas filosofas tose minčių džunglėse tiesiog pasiklysta, jo tekstų sakiniai gremėzdiski, jo mintis, vis tikslindama tai, kas jau pasakyta, šuoliuoja nuo loginių subtilybių prie intuityvių įžvalgų ir atgalios. Todėl net ir profesionalus skaitytojas (t. y. filosofas, kuris jau geba ir „tarp eilučių“ skaityti) kartais ne visad pajėgus suvokti filosofinės minties esmę, o ką jau kalbėti apie neseniai mokyklos suolą palikusį studentą.

Būtent šito „Filosofijos istorijos apybraižose“ nėra. Tekstas parašytas taip, kad, tariant astronomo (ir vertėjo!) **dr. Antano Juškos žodžiais, „ir piemuo suprastų, ir profesorius nepapeiktų“**. Ir tai yra didelis knygos privalumas. Jau vien todėl ji studijuojantiems yra patraukli.

Žvelgiant į apybraižas jau ne studento, o dėstytojo akimis, pirmiausiai krinta į akis, kad net sovietiniais laikais publikuoti tekstai beveik nepataisyti. O jei ir pataisyti, tai tie pataisymai minimalūs. Aš šis mano pastebėjimas reiškia, kad autorius tiesiog „patingėjo“ keisti tekstus? Anaipatol, ne! Tuo aš noriu pabrėžti autoriaus akademinį sąžiningumą. Net tais sovietiniais laikais, kada laisvai minčiai nebuvo vietos, B. Kuzmickas sugėbėjo apsieiti be reveransų marksistinei ideologijai. Be abejo, tą padaryti buvo sunku. Turėjau laimės pažinti visus „Filosofijos istorijos chrestomatijos“ redakcinės kolegijos

narius, o su daugeliu jų ir artimiau pabendrauti, todėl girdėjau ir apie jų „sukčiavimus“, siekiant kaip nors įtikinti cenzorius, kad tekstai su oficialiaja marksistine mintimi niekaip neprasilenkia. Be abejo, kur ne kur teko ir K. Marxą ar V. Leniną pacituoti, tačiau B. Kuzmicko tekstuose net ir to beveik nebuvo. Tad stebėtis, kad autorius praktiškai „perrašė“ senus tekstus, neverta. Jie parašyti seniai, tačiau šiuolaikiški. Ir jeigu aptariamoms knygos senuose tekstuose randama viena kita nauja detalė, tai tik todėl, kad papildymus, patikslinimus „diktuoja pats gyvenimas“, t. y. naujos patirtys ir išvalgos.

Studentams ypač naudingos apybraižos, skirtos senesnei filosofijos istorijai, tuo tarpu filosofijos istorijos tyrinėtojams (kuriems irgi adresuota aptariama knyga) tiesiog neatrastu lobiu turėtų būti straipsnis, skirtas lietuvių egzistencinio filosofo Juozo Girmiaus kūrybai. Nors autorius kukliai nutyli, kad jis daugelį metų su J. Girmiumi susirašinėjo¹, bet artimą pažintį liudija tiek J. Girmiaus biografijos kai kurios detalės, tiek jo pažiūrų evoliucijos apžvalga, tiek akademinė kalba pateiktos itin gilos J. Girmiaus kūrybos išvalgos, kurios neabejotinai liudija, kad šiuos du lietuvių filosofus siejo ne tik intelektualinė, bet ir, vartojant B. Pascalio terminologiją, „širdies kalba“. Nors B. Kuzmickas pastebi, kad „tautiškas Girmiaus angažuotumas nenustelbia jo egzistencialistinės mąstysenos“², bet daugiausiai dėmesio jis skiria ne grynai egzistencinių problemų analizei, o būtent tautos identiteto išlaikymo problemai. Regimai, tuo stebėtis nereikia, nes ir paties B. Kuzmicko dabartinių filosofinių tyrinėjimų epicentre dominuoja ši problema³, ir būtent ši problema suteiks peno apmąstymams būsimiems lietuvių filosofijos istorikams.

Jiems bus pravartus ir J. Kuzmicko straipsnis „Lietuviškoji filosofinė antikotyra. 1918–1990“. Galbūt būsimi filosofijos istorijos tyrinėtojai atras ir daugiau literatūros šaltinių, turės galimybę kur kas plačiau aptarti straipsnyje paminėtų autorių mintis, bet gairės būsimiems tyrinėjimams šiame straipsnyje jau nubrėžtos.

Su bendru filosofijos istorijos apybraižų kontekstu, mano manymu, šiek tiek nesiderina du postmoderniai filosofijai skirti straipsniai. Viena vertus, jie yra logiškai pagrįsta ankstesnių straipsnių tęsa ta prasme, kad istorinė įvykių filosofijoje seka išlaikyta. Dar XX amžiaus viduryje vyravo modernusis filosofinis diskursas, o antroje to amžiaus pusėje jį ėmė keisti diskursas, save pavadinęs postmoderniuoju. Kita vertus, jeigu prieš tai buvę straipsniai (išskyrus skirtą J. Girmiaus kūrybai) parašyti žvelgiant į filosofines sroves bei aptariamų autorių kūrybą tarsi „iš dieviškųjų aukštybių“, vos ne pabrėžtinai atsiribojant nuo galimų subjektyvių vertinimų, tai pastarieji du straipsniai („Postmodernizmas – vertinimas be vertybių?“ ir „Individo tapatumas pagal Jacques Lacaną“) tų subjektyvių vertinimų neišvengia. Tiesa, ir postmodernybės aptarime vyrauja tas pats – tarsi nešališkas – stilius, bet aptariamų problemų istorinė artuma joms abejingam išlikti, regimai, neleidžia. Tą byloja net pirmojo straipsnio pavadinimas – užuot tvirtinus, yra klausinama. Klausimas aštrokas: ar teisėti postmodernistų teikiami klasikinės filosofijos

1 Juozo Girmiaus ir Broniaus Kuzmicko susirašinėjimas. 2007. *Problemos* 72; Juozo Girmiaus laišakai Broniumi Kuzmickui. 2008. *Problemos* 73.

2 Kuzmickas, B. *Filosofijos istorijos apybraižos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 148.

3 Žr., pvz.: Kuzmickas, B. *Tautos kultūros savimonė*. Vilnius: Mintis, 1989; Astra, L.; Kuzmickas, B. *Šiuolaikinė lietuvių tautinė savimonė*. Vilnius: Rosma, 1996.

kritiniai vertinimai, jeigu tuose vertinimuose neregimos vertybės? Aštrokas ir atsakymas – įvairiomis formomis postmodernioje filosofijoje besireiškiantis pliuralizmas ir reliatyvizmas vertybėms atima pamatą ir skleidžia nihilizmą. Didžiausia vertybe, vaizdžiai sakant, tampa vertybių atsisakymas. Artimas nihilizmui postmodernistinis reliatyvizmas palieka žmogų be kriterijų ir orientyrų, – daro išvadą B. Kuzmickas.

Ir jau visai „iškrinta“ iš teikiamo filosofijos istorijos konteksto, mano manymu, straipsnis, skirtas J. Lacano idėjoms. Sunku suprasti, kodėl būtent jo kūryba pasirinkta aptarimui ir kaip ją susieti su postmodernizmu. Be abejo, galima apeliuoti į M. Foucault kūrybą, kuris, kaip ir J. Lacanas, turėjo psichoanalitiko išsilavinimą ir neretai savo pažiūras grįsdavo S. Freude'o idėjomis. Šių dviejų autorių tam tikras artumas regimas ir tame, kad tiek M. Foucault, tiek J. Lacanas taikė struktūralistinę metodologiją. Todėl žinant, kad bent jau moralės filosofijos srityje M. Foucault yra laikomas vienu iš postmoderniosios filosofijos pradininkų⁴, ir taikant analogijos principą, matyt, postmodernistams galima priskirti ir J. Lacaną. Bet, mano manymu, šio filosofo mintys filosofijos istorijos kontekste pasitelktos tik tam, kad pratęstų ir savaip įtvirtintų jau ankstesniuose straipsniuose autoriaus grindžiamą tezę, kad gali ir turi egzistuoti tautinių vertybių tęstinumas. Tautos tapatumo (identiteto) problema neatsiejama nuo žmogaus tapatumo problemos, ir J. Lacano tyrinėjimai žmogaus tapatumų sampratų kontekste yra rimta pasipirtis paties B. Kuzmicko tyrinėjimams⁵. Todėl iš pirmo žvilgsnio gan atsitiktinis atrodantis J. Lacano minčių tyrimas istoriniame kontekste yra visiškai pateisinamas. Pagaliau kiekvienas autorius yra laisvas ir turi teisę pasirinkti rašyti apie tai, kas jam labiausiai rūpi.

Trečiąjį mano nurodytą aspektą, dėl ko „Filosofijos istorijos apybraižos“ yra išidėmėtinas reiškinytis pačioje Lietuvos filosofijos istorijoje, sieju su B. Kuzmicko keliamu klausimu „Kam reikalinga filosofijos istorija?“⁶. Šį klausimą autorius nagrinėja pirmajame knygos straipsnyje „Filosofijos istorijos objektas: profesinė ir neprofesinė filosofija“. Jau minėjau, kad viešoje erdvėje tas klausimas labai dažnai keliamas neigiamą formą. Gal ir nereiktų kreipti dėmesio į nelabai raštingus anoniminius studentų iššūkius⁶, bet jeigu iš jų minčių išvalytume „šiukšles“, tai jų keliamos problemos yra rimtos ir teisėtos. Jas suformuluosiu klausimų forma. Pirmąjį klausimą galima perteikti taip: „Kuriam galui gaišinamas studento laikas, švaistomi jo (arba jo tėvų) pinigai studijuojant tokį visiškai nereikalingą, tokį visiškai nepraktišką dalyką, kaip filosofija?“⁶. Antrasis klausimas radikalesnis: „Kodėl filosofijos studijų programos tiesiog dvokia atgyvenusia senove, kodėl jose nėra nieko naujo, pažangaus, originalaus?“⁶. Populiaria forma, paminėdamas ir aptariamą B. Kuzmicko knygą, į šiuos klausimus aš jau atsakiau⁷. Atsakymas į antrąjį klausimą gan paprastas: visuose universitetuose visiems pačių

4 Baranova, J. *XX amžiaus moralės filosofija: pokalbis su Kantu*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2004, p. 225–245.

5 Žr., pvz.: Kuzmickas, B. Individo kultūrinis tapatumas. *Problemos*. 2011, 80: 6–74.

6 *Kam reikalinga filosofija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-01-07]. <<http://netiesa.lt/content/kam-reikalinga-filosofija>>.

7 Kanišauskas, S. *O kam ta filosofija?* Kultūros žurnalas [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-23]. <www.radikalai.lt>.

įvairiausių specialybių studentams (pagaliau ir ketinantiems tapti filosofais pirmame kurse) dėstomas tik filosofijos įvadas, studentai tik supažindinami su filosofine terminologija, su svarbiausiomis filosofijos istorijoje keltomis problemomis. O jeigu būtų bandoma juos supažindinti su naujausiomis, originaliausiomis filosofinėmis idėjomis, tai atsitiktų maždaug tas pats, jeigu neišmokusiojo daugybės lentelės imtų mokyti diferencialinio ir integralinio skaičiavimo. Tad antrasis klausimas „susiveda“ į pirmąjį: kam iš viso ta „nepraktiška“ filosofija reikalinga? Ar būtina šiuolaikiniam žmogui bent jau išgirsti apie kažkokias „monadas“, „substancijas“ ir „akcidencijas“, „noumenus“ ir „fenomenus“, apriorinius ir aposteriorinius teiginius, kažkokią paimnią dialektiką ir dar painesnę fenomenologiją, verifikaciją ir falsifikaciją, „atvirąją visuomenę“ ir totalitarizmo esmę ir t. t., nekalbant apie vertybes, kurių lyg ir neliko?

Atsakydamas į šį klausimą, aš pasitelkiau tik du pavyzdžius. Neretas mūsų politikas net iš Seimo tribūnos tvirtina, kad jo požiūris į svarstomus dalykus yra grynai pragmatiškas, nesuprasdamas, kad faktiškai tą savo požiūrį jis grindžia ne pragmatizmu, o marksistine ideologija. Antras pavyzdys ne mažiau rimtas. Šiuo metu aštriai diskutuojama dėl teisėtvarkos krizės. Jeigu studijuodami teisėjai bent būtų girdėję apie garsaus mokslo filosofo K. Popperio suformuluotą falsifikacijos principą, tai tokio absurdiško teismo proceso, kuris įvyko, negalėtų būti iš principo⁸. O jis buvo. To principo nepaiso ir dabartiniai žurnalistai, retoriškai klausdami „Kas gali paneigti, kad ...?“. Tad ar nėra būtinos bent elementariausios filosofinės žinios?!

B. Kuzmickas paminėtame straipsnyje, nors ir nepateikia panašių pavyzdžių, bet irgi tvirtina, kad filosofinis išsilavinimas yra tiesiog būtinas kiekvienam save kultūringu laikančiam asmeniui. Jis atkreipia dėmesį į pačią filosofijos specifiką: skirtingai nei konkretūs mokslai, kuriuose problemos istoriškai keičiasi taip, kad ankstesniųjų sprendimai tampa naujų kėlimo pamatu, filosofinės problemos turi „amžinybės“ dimensiją. Net tos iš jų, kurios buvo suformuluotos prieš šimtmečius ar net tūkstantmečius, laikui bėgant nepraranda savo reikšmės, vis kyla iš naujo ir tik įgauna naujus aspektus bei interpretacijas. Pabrėždamas, jog egzistuoja dvi filosofavimo tradicijos – profesionali ir neprofesionali, – bei pastarąją siedamas su politiniais, teisiniais, ekonominiais, istoriografiniais, religiniais ir t. t. diskursais, pagaliau su grožine literatūra, atkreipdamas dėmesį į tokių neprofesionalių filosofinių diskursų dažną originalumą ir gelmę, autorius vis dėltojoje pasigenda profesionaliai filosofijai būdingo sistemiškumo, loginės darnos, argumentacijos pagrįstumo. Kita vertus, autorius atkreipia dėmesį į tai, į ką (bent mano žiniomis) anksčiau didesnio dėmesio kreipta nebuvo. Neprofesinė (diletantiška) filosofija, pasak B. Kuzmicko, būdama ne itin reikšminga siaurai teoriniu požiūriu, gali būti labai reikšminga kultūrine ir moraline prasme, ypač kai visuomenėje vyksta gilios permainos, kai profesinė filosofija kylančioms problemoms spręsti negali suteikti naujų koncepcinių priemonių. Tokiems neprofesinės filosofijos tekstams autorius priskiria net Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiųjų kunigaikščių laiškus ir aktus, Lietuvos metraščius, Lietuvos Statutus ir t. t. Neprofesinė filosofinė mintis, pasak autoriaus, sly-

8 Jo esmė (tiesa, apeliuojant į logiką, o ne į falsifikacijos principą), pateikta: Kulviecas, L. Profesorius V. Landsbergio aporija. *Kulviecas, L. Žymus XX amžiaus mokslo istorikas*. Sudarytojai Kulviecaite, D.; Arlauskas, K. Vilnius: Diemedžio leidykla, 2008, p. 70–71.

pėjo ir XIX a. pabaigos bei XX a. pradžios lietuvių rašytojų, publicistų, tautinio atgimimo veikėjų raštuose, ir būtent ji, o ne profesionalioji filosofija, tą tautinį atgimimą pažadino.

Ne mažiau reikšminga, mano požiūriu, yra autoriaus mintis, kad filosofinė, kaip ir kitokia kultūrinė kūryba, yra plėtojama vienokios ar kitokios tautinės kultūros kontekste, kad ji yra integrali tautos kultūros dalis. Nors ji neįmanoma be pasaulinio filosofinio diskurso konteksto, bet filosofinių teorijų komponentai, kurie kartais yra ne itin reikšmingi bendroju teoriniu požiūriu, gali tapti ir tampa itin veiksmingi augant tautos kultūrinei savimonei, skleidžiantis jos intelektualinei biografijai, politinei minčiai, literatūrai, meno kritikai.

Autorius aptaria filosofijos istorikų darbo specifiką, svarbiausias metodologijos problemas, su kuriomis jie susiduria. Atkreipia dėmesį į tai, kad filosofijos istorikas pats nėra laisvas nuo kultūroje susiklosčiusio mąstymo konteksto, kad jis dirba vienokios ar kitokios filosofinės tradicijos rėmuose. Kita vertus, pats tai suvokdamas ar ne, filosofijos istorikas į tiriamąjį tekstą projektuoja ir asmenines pasaulėžiūrines nuostatas, todėl tiriamų tekstų turinį visad interpretuoja bent šiek tiek „tendencingai“. Tą „tendencingumą“ autorius pastebi ir paskutiniame savo knygos straipsnyje, aptardamas konkrečią lietuvių filosofų kūrybą.

Tuo knygos aptarimą galėčiau ir baigti, jeigu ne žinomas posakis, kad „šaukštas deguto medaus statinę sugadina“. Tas „šaukštas deguto“ – tai greičiau ne autoriaus, o redaktorių neapsižiūrėjimas, neatidumas. Knyga, kaip jau minėjau, pirmiausiai skirta studijuojantiems, tarp jų ir besirengiantiems tapti profesionaliais filosofais. Todėl ji turi būti pavyzdys, kaip publikuoti profesionalius filosofinius tekstus. Turiu omenyje tai, kad profesionalių filosofinių žurnalų redakcijos reikalauja griežtai laikytis moksliniam tekstams būtinos tvarkos, ir konkrečiai – taisyklingai sudaryti literatūros sąrašą, daryti taisyklingas nuorodas į literatūrą tekste. Štai to aš ir pasigedau.

Knygoje literatūros šaltiniai nurodomi vadovaujantis Harvardo nuorodų sistema. Net pats nežinau, kodėl susidomėjau 187-ame puslapyje minimu K. Stoškaus straipsniu, ir atkreipiau dėmesį į nuorodą (Stoškus 1974: 64–78). Atsiverčiau literatūros sąrašą ir ... to straipsnio (kaip ir L. Stoškaus pavardės) neradau! Tada atidžiau peržvelgiau ir kitas nuorodas į literatūrą. Ir paaiškėjo, kad, pavyzdžiui, nors apeliuojama į J. Tumelį (psl. 179), net nurodomi jo knygos išleidimo metai bei puslapiai, bet literatūros sąrašė to autoriaus išvis nėra. Cituojamas A. Lozuraitis (psl. 171), bet jo knygos (ar straipsnio?) literatūros sąrašė irgi nėra. Tame pačiame puslapyje daroma nuoroda į L. Karsaviną, nurodoma, kad jo knyga išleista 1931 metais, tuo tarpu literatūros sąrašė nurodyta 1991 metais išleista knyga. Tas pats „atsitiko“ ir su V. Sezemanu – literatūros sąrašė nurodyta 1997 metais išleista jo knyga, tuo tarpu tekste daromos nuorodos į 1970, 1987 metus. Tokių pavyzdžių galėčiau pateikti ir daugiau. Pagaliau net jei nuorodos ir atitinka literatūros sąrašą, tai tame sąrašė nurodyti knygos ar straipsnio „atributai“ pažeidžia Harvardo nuorodų sistemos reikalavimus. Pavyzdžiui, 176-ame puslapyje daroma nuoroda į L. Jakentaitės knygą (ar straipsnį?) „Schopenhauerio minčių atidai“, bet iš literatūros sąrašė pateikto teksto visiškai neaišku, ar tai – knyga, ar straipsnis, kur ir kas tai išleido.

Paprastiau sakant, Harvardo nuorodų sistemos reikalavimų čia nesilaikyta. Tokių netikslumų esama ir daugiau.

Bet ši kritinė gaida jokiū būdu nenustelbia įvardintų knygos privalumų. Ji jau skaitoma, ir ji bus skaitoma.